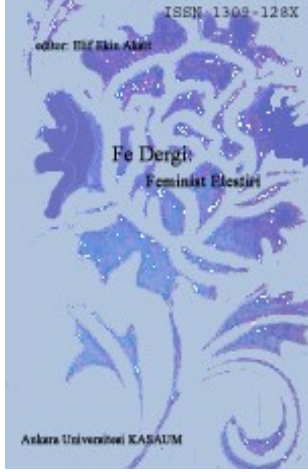

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 13, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

“Feminen” Alanlarda Erkek(Lik)Ler: Düşünceler, Önyargular, Deneyimler

Sibel Ezgin Ağılı
Ebru Açık Turğuter

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 10 Haziran 2021

Yazı Gönderim Tarihi: 17.09.2020

Yazı Kabul Tarihi: 03.02.2021

Bu makaleyi alıntılanmak için: Sibel Ezgin Ağılı, Ebru Açık Turğuter, **“Feminen” Alanlarda Erkek(Lik)Ler: Düşünceler, Önyargular, Deneyimler** *Fe Dergi* 13, no. 1 (2021), 1-15

URL: http://cins.ankara.edu.tr/25_1.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

“Feminen” Alanlarda Erkek(Lik)Ler: Düşünceler, Önyargılar, Deneyimler

Sibel Ezgin Ağılı*

Ebru Açık Turğuter*

Toplumsal cinsiyet örüntüleri, günümüz toplumlarında kadına ve erkeğe özgü alanların yeniden inşa edilmesinde en önemli etkidir. Bu nedenle kadınların, erkeklerin tekelinde yer alan çalışma ve eğitim alanlarında olması, yadırganmaktadır. Buna karşın kadınlara özgü kabul edilen alanlarda yer alan erkeklerin erkekliği de sorgulanmaktadır. Kadın yoğunluklu olan alanlardan biri de çocuk gelişimi bölümüdür. Bu alanda az sayıda da olsa erkek öğrencilerin, eğitim alırken yaşadıkları deneyimleri, duygu ve düşüncelerini kristalize ederek feminen alanlarda erkeklerin kendilerini nasıl konumlandığı ve nasıl bir erkeklik inşa ettiklerini tartışmak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü erkek öğrencileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, elde edilen veriler betimsel analizle ortaya konmuştur. Söz konusu verilerden hareketle, neo-liberalizm ve muhafazakarlık ethosu ilişkiselliği ile inşa edilen hegemonik erkeklikler; madun erkekler ve olumlu-eşitlikçi erkekler şeklinde farklı ve çoklu erkeklik biçimlerinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik Erkeklik, Feminen Meslekler, Çocuk Gelişimi, Erkekler, Toplumsal Cinsiyet

Masculinity(ies) in “Feminine” Fields: Thoughts, Prejudices, Experiences

Gender patterns are the most important factor in the reconstruction of areas specific to women and men in today's societies. For this reason, it is found to be odd that women are in professional and educational areas that are under the monopoly of men. On the other hand, the masculinity of men who are in the fields that are considered specific to women is also questioned. One of the areas which are under the dominance of women is the department of child development. There are a small number of male students in this field. The purpose of the current study is to discuss how men position themselves and how they construct masculinity in feminine-dominant areas by crystallizing the experiences, feelings and thoughts of male students who study in the department of child development dominated by women. To this end, in-depth interviews were conducted with male students attending the Department of Child Development in Bilecik Seyh Edebali University and the data obtained were analyzed by using the descriptive analysis. Based on these data, it has been concluded that the existence of different and multiple forms of masculinity, such as hegemonic masculinities constructed with neoliberalism and conservatism ethos, subaltern males, and positive-egalitarian males.

Keywords: Hegemonic Masculinity, Feminine Professions, Child Development, Men, Gender

Giriş

Kadınlık ve erkeklik, kültürel ve tarihi olarak birer karşıtlık olarak kodlanıp toplumsal cinsiyet kategorileri haline getirilmektedir. Bu tarz bir cinsiyet kategorisi, zihin (erkek) ve beden (kadın) düalizminde (Chanter 2019, 13-21) kendini gösterir ve söz konusu bu düalist yapının gündelik hayata, toplumsal cinsiyet özelinde, yansıtığı söylenebilir. Tanım olarak, toplumsal cinsiyet, “erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal kökenlerini belirgin kılmamanın bir yoludur” (Scott 2007, 11). Fine (2011, 27-28), başkalarına hizmet etmeyi

*Dr. Öğr. Üyesi, Orcid:0000-0002-1403-9163, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, sibel.ezgin@bilecik.edu.tr, Yazı Gönderim Tarihi:17.09.2020, Yazı Kabul Tarihi: 03.02.2021

*Arş. Gör. Dr., Orcid:0000-0002-6412-5510, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ebruacik@mu.edu.tr

anlatan, merhametli, çocukları seven, bağımlı olma gibi kişilik özelliklerin kadınlarla ilgili olduğunun; liderlik, agresiflik, hırslılık ve rekabetçi olma gibi özelliklerin erkeklerle ilgili olduğunun bilinen bir gerçek olduğunu ifade eder. Bu özelliklerden anlaşılacağı üzere kadın ve erkeğin sadece davranış kalıpları değil aynı zamanda yaşam tarzı ve onu biçimlendiren her türlü formasyon bu özelliklere uygun olmalıdır. Söz konusu durum hem özel alanın hem de kamusal alanın cinsiyete göre düzenlenmesini beraberinde getirmektedir. Mekân aidiyetinin cinsiyetlendirilmesi ise kurumların ve onların her türlü faaliyetlerinin cinsiyetlendirilmesine neden olmaktadır. Bradley (1993, 10) bu durumu kapitalizm özelinde örneklerdir; o, özellikle, sanayileşme sürecinde erkek ve kadın işlerinin birbirinden derin bir şekilde ayrıldığını; sanayi sektöründe erkeklerin vasıflı, kadınların ise vasıfsız işlerde yoğunlaştığını; savaş sonrası dönemde ise düşük ücretli hizmet sektöründe, kadın istihdamının arttığını, erkeklerin ise üst düzey yönetim pozisyonlarında konumlandığını vurgular.

Bu ve buna benzer durumlar, feminizmin yükseldiği yıllarda, kadınlarca sorunsallaştırıldığı gibi yine kadınlar, erkeklerin egemen olduğu çalışma alanlarında azınlık olan kadınların iş yerinde dışlanma, performans baskısı, terfi gibi konularda çeşitli ayrımcılığa maruz kaldığını dile getiren çalışmalara da yönelmişlerdir (Kanter 1977a; Kanter 1977b; Zimmer 1988). Kanter (1977a, 1977b) bu durumu niceliksel boyutu ile ele alarak, çalışma alanlarında veya yönetim alanlarında % 15'in altında kalan temsil oranlarının token olma durumuna işaret ettiğini söyleyerek, erkeklerin egemen olduğu alanlarda, kadınların (tokenlerin), olumsuz muamelelere karşılaştığına dikkat çekerek *tokenizm* kavramı ile literatüre önemli bir katkı sunmuştur.

Bunun yanında literatürde, erkeklerin, kadın mesleklerine girişiyle ilgili meselelere çok daha az ilgi gösterildiği görülmektedir (Hayes 1986; Williams 1992; Bradley 1993; Isaac&poole 1996). Bradley (1993, 11) bu konuya az ilgi gösterilmesinin iki nedeni olduğunu ifade eder; birincisi feminizm gibi bir hareketin, önceliği, kadınlara vermesinden; ikincisi ise erkeklerin, kadın egemen alanlara girmesinin, kadınların erkek egemen alanlara girmesinden daha az görülmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki çocuk gelişimi bölümlerinde erkek öğrenci sayılarının oldukça az olması, bu durumun somut bir örneğini oluşturmaktadır. YÖK'ün 2019-2020 verilerine göre kamu üniversitelerindeki (örgün) çocuk gelişimi bölümlerinin tamamında, 4448 kız öğrenci, 406 erkek öğrenci bulunmaktadır (YÖK 2020). Bu verilere göre, Türkiye'deki kamu üniversitelerindeki çocuk gelişimi bölümünde eğitim gören erkek öğrenci sayısı, toplam öğrenci sayısının yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Her ne kadar son yıllarda erkeklik tartışmalarıyla beraber toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili konular yeniden ele alınmaya başlansa da erkeklerin kadınsı alanlara girmeleri ve deneyimlerine dair çok az şey bilinmektedir (Simpson 2004; Simpson 2005). Bu doğrultuda erkekliğin feminen alanlarda nasıl inşa edildiğini, çocuk gelişimi erkek öğrencilerinin duygu, düşünce ve deneyimleri üzerinden anlamaya çalıştığımız bu çalışma ile alandaki söz konusu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Bu amaçla öncelikle literatüre yer verilerek yapılan çalışmaların ve tartışmaların bir haritası çizilecektir.

Geleneksel Olmayan Alanlarda Erkekler ve Erkeklik

Farklı farklı meslek alanlarında tek cinsiyetin hakimiyetinin olması, işgücü piyasasında cinsiyet ayrımı olarak adlandırılmaktadır (Reskin& Hartmann 1994, 1). Cinsiyet ideolojileri ve söylemleri, cinsiyete dayalı iş bölümünün, dahası 'kadın işi' ve 'erkek işi' ayrımının, sürdürülmesinde önemli rol oynar (Simpson 2004, 351). Erkek işleri, liderlik, güç, savunma ve mücadeleyi içeren bütün alanları kapsarken; kadın meslekleri/işleri ise hemşirelik, kütüphanecilik, ilkökul öğretmenliği, sekreterlik ve sosyal hizmet gibi bakım ve hizmet ile ilişkilendirilen mesleklerden oluşmaktadır (Williams 1992; Williams 1993). Bu mesleklerde, sayısal olarak kadınların egemen olmasının nedeni, bakım, hizmet, terbiye gibi becerilerin kültürel olarak kadınlıkla ilişkilendirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir anlayış, bu mesleklerin, erkekler için "geleneksel olmayan" olarak tanımlanmasına neden olmaktadır (Christie 2006; Simpson 2010). Geleneksel olmayan alanlarda erkekler, 'kuralın istisnaları' olarak görüldükleri gibi bu çalışma alanlarında erkeklerin olması bir sorun olarak nitelendirilir (Simpson 2010, 219-220).

Bu sorunun hegemonik erkeklikle ilişkili olduğunu vurgulamak gerekir. Erkeklik tartışmalarına önemli katkılar sunan Connell, hegemonik erkekliği, Gramsci'den ödünç aldığı hegemonya kavramı özelinde tanımlar. Ona göre hegemonya, "acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür" (1998, 246). Hegemonik erkeklik; bu üstünlüğü ve egemenliği hem kadınlar hem de 'öteki' erkekler üzerinde kurar. Bu doğrultuda, hegemonik erkeklik, kadınlar yoluyla inşa edildiği gibi ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle olan ilişkisiyle de inşa edilir (Connell 1998, 245-249). Bu bağlamda Connell, hegemonik erkekliğin dışında fakat

onunla ilişkili, hegemonik erkeklikle iş birliği içinde olan, onun avantajlarından pay elde etmeye çalışan *suç ortaklığı erkeklik*; sınıf ve ırk gibi unsurlardan dolayı marjinalleştirilen erkeklerin/erkekliklerden (*marjinal erkeklik*); eşcinsel ve “kadınsı” nitelikler taşıyan erkekler üzerinde tahakküm kurmayı içerimleyen *madun erkeklik*lerden söz etmektedir. Özellikle madun erkeklik tipini oluşturan eşcinsel erkeklerin ve bazı heteroseksüel erkek ve oğlanların dişilik mefhumları üzerinden damgalandıklarını ifade eder (Connell 2019, 149-157). Bu tür etiketlenmeler, ‘dişil korkuları’ nedeniyle erkekleri, erkekliklerini sürekli inşa etmeye, canlı tutmaya zorlamaktadır (Bourdieu 2014, 71). Bu tür ‘korkuların’ her gün taze tutulduğu karşılaşma alanlarının başında ise çalışma hayatı gelmektedir. Kadınların egemen olduğu ve -erkekler için- ‘geleneksel olmayan alanlarda’ çalışan erkeklerle ilgili yapılan araştırmalarda da erkeklerin, kadınsılaştırma, eşcinsellik gibi erkekliğe karşıt kavramlarla ilişkilendirilerek damgalanmaya maruz kaldıkları sonuçlarıyla karşılaşılmaktadır (Hayes 1986; Kauppinen-Toropainen & Lammi 1993; Lupton 2000; Hultin 2003; Simpson 2010). Bunun dışında erkekler, bakım gibi beceri gerektiren feminen alanlarda, kadınlar kadar başarılı olmadıkları varsayılarak ‘beceriksiz’ olarak etiketlenmektedir (Williams 1992, 263). Daha da önemlisi kadın mesleklerinde erkekler, cinsel sapkın olarak nitelendirilebilirler veya cinsel taciz suçlamalarıyla karşılaşabilirler (Williams 1992; Hultin 2003). Williams (1992, 261-262) kütüphaneci, hemşire, sosyal hizmet uzmanı ve ilkökul öğretmenleriyle yaptığı çalışmada, özellikle ilkökul öğretmenlerinin pedofili, dört meslek grubunda çalışan erkeklerin ise cinsel taciz suçlamalarıyla karşılaşabileceğini vurgular. Nitekim Hultin (2003, 37) yaşlı bakımı ve çocuk bakımı konusunda hizmet alan kişilerin, bakıcı olarak kadınları tercih etme eğiliminde olabileceklerini ve erkeklerden bakım almaya isteksizlik gösterebileceklerini ifade eder. Bu tip tepkiler, hizmet alan kişilerden, iş arkadaşlarından, aile çevresinden olmak üzere toplumun farklı kesimlerinden gelebilir (Hayes 1986, 97). Tepkiler karşısında erkekler iş değiştirme, uzmanlık alanı içerisinde erkeğe uygun belirli işleri üstlenme (Hayes 1986; Williams 1992) veya bu mesleklerde görülen başlıca meselelerden biri olarak, çalışma alanlarında erkekliği yeniden inşa etme yoluna başvurabilirler (Simpson 2004, 351). Bu durum, geleneksel olmayan alanlarda, erkeklerin, karşılaştıkları ya da karşılaşma olasılığını anlatan dezavantajlı konumları ifade etmektedir.

Bunun dışında kadınların yaptığı işin niteliği, statüsü ve ücreti erkeklerle kıyaslandığında daha düşüktür (Williams 1992; Bradley 1993; Williams 1993; Williams 2013). Hem vasıfsız hem de düşük ücretli olması nedeniyle, erkeklerin, kadınların işlerinden kazanım sağlayacakları çok az şey vardır; o halde erkekler, kadın mesleklerine, ancak bir zorunluluk durumunda girerler (Bradley 1993, 15-16). Erkeklerin kadınsı alanlara başvurmasının en önemli/zorunlu nedenlerinden biri de ekonomik boyuttur (Hayes 1986; Bradley 1993; Gönç 2017a). Yapılan çalışmalar, kadınların egemenliği olan alanlara giren erkeklerin, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olduğunu göstermektedir (Hurd & Allred 1978; Roos & Stevens 2018). Bradley (1993, 16), özellikle de 1980’lerin sonlarında ve 1990’larda, Britanya’da yaşanan ekonomik durgunluk dönemlerinde, işsizliğin, erkekleri, daha önce kadın işi olduğu için küçümsenen işlere girmeyi düşünmeye ittiğini ve teknolojik gelişmelerle birlikte feminen alanlara girme oranlarının hızlandığını söyler. Özbay da (2010, 124), *neoliberalleşen Türkiye’de sendikali, geçimlik ücret sağlayan, emekli olma hakkı gibi özlük haklarını tanıyan, ‘erkeksi’ iş alanlarının yok olması gibi ekonomik nedenlerden dolayı erkeklerin ‘feminenleşmiş’ alanlara yöneldiğini* vurgular. Bunun sonucu olarak, ‘garanti’ olarak görülen ve ‘devlet memurluğu’ kapsamına giren meslekler, cinsiyet gözetilmeksizin tercih edilir olmuştur.

Bradley (1993, 17), erkeklerin, kadın mesleklerine üç aşamada; *sızma, istila, devralma* şeklinde girdiklerini ifade eder. *Sızma aşaması*, erkeklerin kişisel eğilimleri veya başka istihdam olanaklarının olmaması nedeniyle, erkeklerin azınlık olarak, kadınsı alanlara girdiklerini anlatmakla birlikte, erkeklerin sayısının artması ile beraber, bu aşamanın, istila ve devralma aşamasına evrilebileceğini işaret eder. *İstila aşaması*, erkeklerin, kadınsı alanlardaki oranlarının arttığı, meslek içerisinde cinsiyete dayalı uzmanlık alanlarının geliştiği ve erkeklerin meslek içinde prestijli alanlara konumlanmaya başladıkları bir aşamadır. *Devralma* aşamasında ise başlangıçta kadınların mesleği olarak tanınan bir işin, erkek uzmanlık alanı olarak yeniden adlandırılması görülebilir ve kadınların, bu aşamada, meslek alanından dışlanma ihtimali de bulunmaktadır. Feminen alanlarda erkeklerin karşılaştığı önyargılar ve dışlanma pratikleri, erkeklerin dezavantajlı konumlarını ifade etse de Bradley, onların alanlara giriş aşamalarını belirlerken, avantajlarına da değinmektedir. Erkeklerin kadın egemen mesleklerde avantaj sağlama yönünde en etkili tartışmalardan biri de Williams’ın *cam yürüyen merdiven* tartışmasıdır. Ona göre, erkeklerin, kadın mesleklerinde çalışırken karşılaştıkları olumsuz eleştiriler ve önyargıların neden olduğu endişeler, onları, meslek içinde kadınlara atfedilen alanlardan uzaklaşmayı ve erkekler için daha meşru, prestijli, yüksek ücretli olarak görülen alanlara geçmeyi zorlar (Williams 1992, 263). Dudak’ın (2019, 318), erkek öğretmenlerle yaptığı çalışmada da öğretmenlerin, olumsuz sosyal algı korkusu

yaşadıklarını, ancak erkeklere daha prestijli ve daha yüksek maaşlı görevler verildiğini de kabul ettikleri, sonucuna ulaşmıştır. Williams (1992, 2013) kendi çalışmalarından yola çıkarak; erkek hemşirelerin, ilkökul öğretmenlerinin, kütüphanecilerin, sosyal hizmet uzmanlarının ve benzerlerinin, kariyer basamaklarını ‘cam yürüyen merdiven’ hızında yöneticilik, uzman danışmanlık, süpervizörlük gibi daha üst pozisyonlara çıkabildiklerini vurgulamaktadır. Bu nedenle, kadın ağırlıklı mesleklerde istihdam, erkekler için, cam yürüyen merdiven etkisi yaratabileceği gibi, kadınlar için, erkek egemen mesleklerdeki benzer şekilde, bir -cam tavan-engel olarak işleyebilir (Hultin 2003, 36). Görüldüğü üzere feminen mesleklerde/işgücünde çalışan erkeklerle ilgili yapılan çalışmalar ya erkeklik-kadınlık çerçevesinde ya da hegemonik erkeklik inşası ile ilgili olarak yürütülmektedir.

Simpson, geleneksel olmayan mesleklerde bazı erkeklerin hegemonik erkekliği kurmaya çalışsa da farklı erkeklik inşalarının da görülebileceğini vurgular. Bu nedenle erkekliğe yönelik ‘önyargı’ ve belirli stereotipleri kırmak için farklı erkeklik deneyimlerine odaklanmanın önemli olduğunu belirtir (2004, 365). Nitekim son zamanlarda yürütülen erkeklik çalışmaları hem hegemonik erkekliğin farklılıklar içerebileceğini hem de hegemonik erkekliğe karşıt farklı erkekliklerin varlığını tartışmaktadır. Connell ve Messerschmidt, hegemonik erkeklik kavramına yapılan eleştirileri de dikkate alarak, hegemonik erkeklik kavramını yeniden formüle etmişlerdir. Böylece hegemonik erkekliği inşa eden toplumsal pratiklerin, yerelde, küreselde ve her bölgede farklılıklar gösterdiğini, bu nedenle evrensel bir hegemonik erkeklik tanımı yapılamayacağını, ancak hegemonik erkekliklerden söz edilebileceğini vurgulamaktadırlar (Connell & Messerschmidt 2005; Messerschmidt 2019). Hegemonik erkekliklere alternatif olarak yürütülen erkeklik tartışmalarına bakıldığında, bell hooks, ataerki erkekliğe karşıt olarak, cinsiyetçi kalıp yargıları yeniden üretmeyen, feminizmin özgürleştirici gücünün farkındalığına sahip olan, feminist erkekliğe dikkat çeker (2018, 129-131). Çoklu erkeklik tartışmaları yürüten Messerschmidt ise, şiddet, zorbalık, kavga gibi eril pratiklere katılmama, karşılık vermeme gibi karşı hegemonik tavırlar içerisinde bulunan, toplumsal cinsiyet açısından, eşitlikçi ilişkileri meşrulaştıran, özünde kendini hegemonik ilişki ve söylemlerin dışında konumlandıran ve onlara karşı duran olumlu erkeklikler modelinden bahseder ve olumlu erkekliklerin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri açısından bir dönüşümü de sağlayacağını vurgular (2019, 210, 234-237). Simpson da farklı erkeklik deneyimlerini, feminen olarak tanımlanan meslekler çerçevesinde tartışır. O, erkek ilkökul öğretmenleri, kabin memurları, hemşireler ve erkek kütüphaneciler ile yaptığı çalışmada, çok az erkeğin kendini dışlanmış hissettiğini ve hegemonik erkeklik inşa etme yoluna gittiğini; erkeklerin çoğunun ise kadın iş arkadaşlarıyla çalışırken kendilerini, daha rahat hissettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu durumu *konfor alanı etkisi (comfort zone effect)* olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda erkeklerin, kadın işi olarak anılan bakım işinden zevk aldıklarını tespit etmiştir. Sonuç olarak kadınsı alanlarda çalışan erkeklerin farklı hisler taşıyabileceği, farklı deneyimleri tatılabileceği üzerinde durmaktadır (2004, 358, 365).

Türkiye’deki kadın yoğunluklu alanlardaki erkeklerle yürütülen çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak hemşirelik ve okulöncesi öğretmenliği ile yapılan araştırmalara rastlanmaktadır. Hemşirelik mesleğini icra eden erkek hemşirelerin mesleği eril hale dönüştürüp dönüştürmediği (Gönç 2016a); erkek hemşire olmanın avantajlı ve dezavantajlı yönleri (Gönç 2017b), hemşirelik eğitimi alan öğrencilerin mesleğe yönelik algıları (Zencir & Eşer 2016; Gönç 2016b), toplumun erkek hemşirelere bakış açısı (Kaya, Turan & Öztürk 2011), farklı meslek çalışanlarının erkek hemşirelere ilişkin görüşleri (Ünsal, Akalın & Yılmaz 2010) ile ilgili araştırmalar hemşirelik ile ilgili yapılan çalışmaları örneklendirmektedir. Diğer taraftan, erkek okulöncesi eğitimi alan öğrencilerin mesleklerine dair algıladıkları güçlükler ve gelecek kaygılarını (Haskan Avcı, Karababa, & Zencir 2019), okulöncesi öğretmenliği eğitimi alan öğrencilerin, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını (Kızıldaş, Halmatov & Sarıçam 2012); velilerin, erkek anaokulu öğretmenleri hakkında görüşlerini (Yağbasan & Aksoy 2016), okulöncesi eğitimi alan öğrencilerin erkek öğretmenlere bakış açısını (Sak, Kızılkaya, Yılmaz&Dereli 2015) inceleyen araştırma makaleleri, okulöncesi öğretmenliği ile ilgili yapılan çalışmalara örnek niteliğindedir. Bu tür çalışmaların alana katkısı yadsınamaz ancak çocuk gelişimi eğitimi alan erkek öğrenciler ile ilgili çalışmalara, yapılan literatür taraması aşamasında, rastlanmamakla birlikte çalışmanın amaçlarından birini oluşturan, kadınsı alanlarda farklı erkeklik biçimlerine dair tartışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle, Türkiye’de, heteroseksüel, aile babası ve siyasi konjonktür ile bağlantılı muhafazakâr düşünceye sahip neo-muhafazakar erkeklik ile iş ve kariyer odaklı, liderlik ve yönetim pozisyonlarını hedefleyen, kapitalist mantığa sahip, para, yüksek gelir, kar elde etme güdüsünde olan neo-liberal erkekliğin (Connell & Wood 2005, 350-363) birlikte makbul olduğunu ve hegemonik erkekliği belirlediği göz önünde bulundurulduğunda feminen alanlarda erkekliğe/erkekliklere odaklanmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim Williams (2013, 627) neo-liberal çağda cinsiyet eşitsizliğini açıklamak için yeni metaforlara ihtiyacımız olduğunu vurgular.

Erkek Çocuk Gelişimcilerin Kendilerini Kurma Biçimlerini Ortaya Çıkartmak: Yöntemsel Model

Erkek çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin deneyimlerine ve erkeklik inşa biçimlerine odaklanan bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü'nde aktif olarak eğitim alan erkek öğrencilerin tümü oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı zaman diliminde, aktif eğitime katılan, kadın öğrencilerin sayısı 235 iken, erkek öğrencilerin tümü (1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf, 4. sınıf dahil), 14 kişiden oluşmaktaydı.¹ Birinci sınıf öğrencilerinden iki, ikinci sınıf öğrencilerinden iki kişi araştırmaya katılmamıştır. Çalışma, genelleme gütmeyen nitel bir araştırma olduğundan dolayı temsili bir örneklem seçilmemiş, örnekleme ulaşım, araştırmaya katacağı pratiklik ve hız açısından kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile sağlanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen bireylerin algılarının, düşüncelerinin ve deneyimlerinin, ortaya konabilmesi için, nitel araştırmalarda çok sık kullanılan görüşme tekniği, tercih edilmiştir. Görüşmeler, 2018-2019 Eğitim-Öğretim Bahar Döneminde gerçekleştirilmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde, önceden hazırlanmış, yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Veriler, betimsel analiz ile açılanıp, tartışmalar, *kadınsal alanlara dâhil olma süreçleri*, *kadınsal alanlarda erkek olmak*, *toplumsal kabul edilmiş biçimi* ve *alandaki üretilen erkeklik biçimleri* olmak üzere dört önemli tema üzerinden yürütülmüştür.

Katılımcı öğrenciler, 19 ile 27 yaş aralığında yer almaktadırlar ve Kütahya, Yozgat, Amasya, Adana, Bitlis, Çorum, Adıyaman, Konya, Elâzığ, Mardin illerinden, bölüme, eğitim için gelmişlerdir. Öğrenciler, ortaöğretimde Anadolu, düz, Anadolu öğretmen, fen ve özel liselerde eğitim almışlardır. Öğrencilerin hepsi de çekirdek ailede büyüdüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun annesi, ilkökul mezunu (6 kişi) olup 2 kişinin annesi, okuryazar değildir. Bunların dışında bir kişinin ilkökul terk, bir kişinin ise lise mezunudur. Katılımcıların hepsi de annelerinin mesleğini, ev hanımı olarak tanımlamıştır. Babalarının eğitim durumu ise ilkökul (2 kişi), ortaokul (2 kişi), lise (3 kişi), üniversite (3 kişi) şeklindedir. Katılımcıların babaları, güvenlik görevlisi, çiftçi (2 kişi), memur (2 kişi), serbest meslek erbabı, tır şoförü, öğretmen (2 kişi) ve müteahhittir.

Feminen Alanlardaki Erkek(lik)lerin Anlatıları

Kadınsal alanlara dâhil olma süreçleri

Kavramsal çerçevede tartışıldığı üzere, ataerkil toplumlarda erkeklik söz konusu olduğunda heteroseksüel olma önemli bir anlam taşır ve heteroseksüelliği içerimleyen erkeklik, kadınsılıktan kaçınma eğilimi gösterir. Böyle bir erkeklik kültürü içerisinde doğan erkeklerin, kadınların hâkim olduğu eğitim alanlarından da uzak kalacağı düşüncesini akla getirir. Fakat az sayıda da olsa erkeklerin, kadınların hâkim olduğu çocuk gelişimi bölümünde varlığı görülmektedir. Bunun altında yatan nedenlerini sorgulamak adına bölümü tercih sebepleri sorulduğunda, görüşmeye katılım sağlayan erkek öğrencilerden sadece bir tanesi, bu bölümü yanlışlıkla tercih ettiğini dile getirmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu ise “iş bulma” ve “atanma” imkanlarının olmasını, bölüme giriş nedeni olarak belirtmiştir:

“Üniversite sınavlarına hazırlanırken araştırdım. İş imkânı iyiydi... 3.tercihimdi ondan öncekilerde çocuk gelişimiydi.” (G2,23 yaşında)

“Farklı alternatifler arasında en iyi seçim çocuk gelişimiydi. Atamalar iyi olduğu için çocuk gelişimine geldim.” (G10, 26 yaşında).

Görüldüğü üzere, erkek öğrencilerin feminen bir alan olarak kabul edilen çocuk gelişimi bölümünü tercih etme nedenleri ekonomik temellidir. Literatürü destekler nitelikteki bu bulgu aynı zamanda Bradley'in (1993) erkeklerin, kadınsı alanlara girme aşamalarından ilki olarak belirlediği ve erkeklerin azınlık olarak var olmakla birlikte, erkeksi alanlardaki istihdam olanaklarının olmaması nedeniyle giriş yaptıkları *sızma aşamasına* işaret etmektedir. Çocuk gelişimi alanında erkek öğrenci sayısı çok azdır ve başka alanlardaki istihdam oranları az olduğu için erkeklerin bu alanlara girdiği anlaşılmaktadır. Öte taraftan bu bulgular, Türkiye'deki neoliberalleşen ekonomik yapının erkekleri, 'feminen' çalışma alanlarına yönlendirdiği savını da desteklemektedir. Nitekim toplumsal olarak inşa edilen hegemonik erkekliğin önemli vasıflarından biri, eve ekmek götürme, kamusal alanda prestijli, tam zamanlı bir iş/meslek sahibi olabilmektir. Bu nedenle, işsizlik, ekonomik kaygılara neden olmanın ötesinde, hegemonik erkekliği oldukça kırılanlaştıran bir durumdur (Sancar 2009; Türkoğlu 2013). Bu

çerçevede işsizlik düşüncesi nedeni ile hegemonik erkekliği kırılmalı erkek öğrencilerin feminen fakat öni açık alanlara, güncel, yeni mesleklere giriş yapması, erkekliği onarım girişimi olarak okunabilir ve erkeklik inşasında, iktisadi gerçekliği en üst seviyede tutan, iş ve kariyer odaklı neo-liberal bir erkeklik tasavvurunu da görmek mümkün.

Endişeler, Korkular, Çekinceler

Katılımcıların bir kısmı, kadınların egemen olduğu bir bölümde eğitim alma konusunda, bir takım korku, endişe ve çekince yaşadıklarını dile getirmekle birlikte öğrencilerden birisi yaşadığı deneyimi şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben çocuk gelişimine ilk geldiğimde pişmandım. Bir de yanlışlıkla yazdım, geldi... Buraya geldim ortamı gördüm yine de bir yabancılık çektim. Çünkü ilk defa bu kadar kızla beraber okuyorum... O dönemler bunalımdaydım... Sonra baktım ortam güzel, neşeli geçiyor, bir şeylerle uğraşıyorsun... Sonra pişmanlığım geçti...” (G9, 19 yaşında).

Öğrencinin ifadesinden, yaşadığı korku, endişe, pişmanlıkların, bölüm içerisinde kadın öğrencilerin hâkim olmasından kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Bourdieu'nun erilliğin dişil korku ile inşa edildiği minvalindeki ifadesinin burada karşılık bulduğunu söyleyebiliriz (Bourdieu 2014, 71). Ancak, öğrencilerin ifadelerinden, feminen bir alana girme konusunda tereddüt yaşamalarına rağmen söz konusu durumun süreklilik göstermediği, alana girdikten kısa süre sonra sönümlendiği anlaşılmaktadır. Erkeklerin alana girerken yaşadığı tereddütlerin kısa sürede sönümlenmesi, bu çalışmanın kapsamında, sadece eğitim alanına özgü bir şey olduğunu söylemek mümkün. Böyle kısa sürede sönümlenme durumu, erkek öğrencilere yöneltilen ‘eğitim hayatında, cinsiyet anlamında bir ayrımcılığa, önyargıya maruz kalıp kalmadıkları veya cinsiyete dayalı bir gruplaşma olup olmadığı’ sorusunda açığa çıkmaktadır. Erkek öğrenciler, bu soruya cevaben, eğitimciler ve sınıftaki kadın arkadaşları tarafından önyargı ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeler, tereddütlerinin, kaygılarının sönümlenmesinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Bununla beraber katılımcılardan bazıları, kadın öğrencilerin, onlara daha çok yardımcı olduklarını vurgulamaktadır ve bir öğrenci bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Bayanlar biraz daha kız meslekten geldiği için, biz sonuçta erkekler olarak, Anadolu lisesi, düz lise, Anadolu öğretmen gibi liselerden geldiğimiz için, onlar bize biraz daha yardımcı oluyor yani...” (G6,21 yaşında).

Gönç de yaptığı çalışmada (2017b: 59), erkek hemşirelerin büyük kısmının “işyerinde cinsiyete dayalı gruplaşmalar olmadığını ve kadın hemşireler tarafından dışlanmadıklarını belirttikleri”ni ve bu nedenle yaptığı çalışmanın örnekleme kapsamında hemşirelik mesleğinde “bir sosyal izolasyonun gözlenmediğini” ifade etmektedir. Bu çalışmada da elde edilen bulgular çerçevesinde, azınlık olmalarına rağmen erkek öğrencilerin, eğitim alanında, cinsiyete dayalı bir gruplaşma ile karşılaşmadıklarını, ayrımcılığa maruz kalmadıklarını, toplumsal bir izolasyon yaşamadıklarını aksine hem eğitimcilerden hem de kız arkadaşlarından sosyal destek olduklarını söylemek mümkündür.

Kadınsal Alanlarda Erkek Olmak

Neo-liberal Hegemonik Erkeklik

Kendi istekleri ile bölümü tercih eden, kararlarında istikrarlı olan ve bölümdeki cinsiyet oranları farkından dolayı kaygılar yaşayan erkek öğrencilerin bazıları, bu kaygıları aynı zamanda erkeklerin, müdür, yönetici gibi liderlik pozisyonlarına daha rahat erişebileceklerini ve bu konuda kadınlardan daha şanslı olduklarını dile getirerek gidermektedirler ve asıl hegemonik erkeklik inşası burada ortaya çıkmaktadır:

“Mesela yönetme konusunda bence erkekler kadınlara göre daha iyi. Uygulamada mesela çocuklarla iletişimde falan bence kızlar daha önde, daha ilerde, erkeklere göre. Ama yönetme konusunda, erkekler, kızlardan iyidir... Okullarda da kolay müdür olunabiliyormuş. 2 yıl öğretmen olup, daha sonrasında müdür olabiliyormuşsun, öyle duydum.” (G9, 19 yaşında)

Erkek öğrencinin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, toplumsal cinsiyet normlarına göre, meslek içerisinde bir ayırım yapılmaktadır. Bu ayrımcı perspektif, rasyonel oldukları için, erkeklerin akıl ve güç gerektiren işleri; duygusal olduğu için de kadınların, bakım gibi işleri üstlenmeleri gerektiği genel kanıyı pekiştirmektedir. Terzioğlu ve Taşkın'ın (2008, 64-65) ifade ettiği üzere, böyle düşünce yapılarının temeli, kadınların liderlik konusunda yeterince temsil edilmemesi ve liderlik davranışlarına şüpheyle yaklaşılması, kadınların ev içi rollerinin, liderlik yapmalarının önünde engel oluşturması gibi tarihsel bir arka plana dayanmaktadır.

Diğer taraftan iş/meslek ve rekabet odaklı olarak bölümü tercih etmelerinin yanı sıra katılımcıların, liderlik/müdürlük tahayyülleri de neo-liberal ekonominin, erkeklik inşasındaki etkinliğini göstermektedir. Segal'in de ifade ettiği üzere (1992, 360) "hem kar peşinde koşan sermayenin manipülasyonları hem de dışsal cinsiyet hiyerarşileri, ücretli işlerdeki cinsel ayrımı etkiler." Buna göre, neo-liberal ekonomi mantığı ile erkeklerin çalışma alanlarındaki iktidarını korumaya çalışma, arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Erkekler, erkekliklerini, meşru kılmak için işyerlerinde de egemen olmaya çalışırlar (Segal 1992, 360). Bu anlamda erkek öğrencilerin bir kısmının anlatılarında yer alan liderlik, neo-liberalizmin yeni erkek özne kurgusuna uygun, kariyer odaklı, hesapçı özelliklere sahip aynı zamanda erkekliğini yeniden üreten, hegemonik erkeklik modelini desteklemektedir. Dahası daha önce çocuk gelişimi bölümünü tercih etme nedenlerinde yer alan neo-liberal erkek özne tasviri burada pekişmekte ve bir tahakküm mekanizması olarak hegemonik erkeklik asıl bu noktada inşa edilmektedir.

Meslek İçerisinde Kadınsı ve Erkeksi Alanlar

Çocuk gelişimi bölümü öğrencileri, mezun olduktan sonra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurumlar; özel veya kamu statüsündeki okulöncesi ve özel eğitim kurumlarında öğretmenlik/idarecilik/kuruculuk; kız meslek liselerinde çocuk gelişimi öğretmenliği/idarecilik; hastanelerde çocuk gelişimcisi vb. gibi birçok alanda çalışabilmektedir. Görüşmecilere, mezun olduktan sonra çalışmak istedikleri alanlar sorulduğunda ise hastane, sosyal politikalar ve özel eğitim kurumlarında çalışmak, yüksek lisans yapıp öğretim üyesi olmak, özel bir kurum açmak (okulöncesi), liselerde öğretmen olmak gibi farklı birimlerde çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak okulöncesi öğretmeni olmak geleceğe dair planlarında ya yok ya da son sırada yer almaktadır. Öğrencilerden birisi de okulöncesi öğretmenliğini çalışmak istediği en son alan, olarak belirtmiştir:

"İlk olarak tabi şimdi gönlümde hastaneye ya da liseye atanmak var. Eğer olmazsa özel rehabilitasyon merkezlerinde çocuklara katkı vermek istiyorum. Okulöncesi en son planım." (G3, 21 yaşında)

Her ne kadar velilerle uğraşmanın zor olduğunu, mobbingin yoğun olduğunu, kişisel yetenek nedenleriyle anaokullarında çalışmak istemediklerini ifade edenler olsa da bazıları çalışma alanları için cinsiyet temelli ayrıştırmalar yaparak, çalışmak istedikleri veya istemedikleri kurumları belirtmişlerdir. Bu durum erkek öğrencilerin birinin ifadelerinde şu şekilde açığa çıkmaktadır:

"Sosyal hizmetlerde çalışmak isterdim. Sosyal hizmetlerde yani birebir çocuklarla ilgilenmiyorsun, birincisi bu. İkincisi, okulları denetleme olsun, sosyal hizmet açısından neyi yapıyorlarsa onu yapmak isterdim. Biraz daha üstten bakıyorlar ya, direkt çocuklarla ilgilenmeyip, nasıl ilgileneceğini söylemek gibi, yönlendirmek gibi..." (G7,22 yaşında)

Okulöncesi/anaokulu öğretmenliği alanlarında, bölümden mezun olan kadınların, iş bulma olasılığının da daha fazla olduğunu, diğer alanlarda ise erkeklerin iş bulma olasılıklarının daha fazla olduğunu düşünmektedirler. Örneğin, erkek öğrencilerden birisi okulöncesi kurumlarının dışında kalan iş alanlarında erkeklerin daha avantajlı olmasını erkeğin fiziksel ve bedensel gücünü ön plana çıkararak açıklamaktadır:

"Okulöncesinde (kadınlar tercih edilir) belki ama özel eğitimde değil. Diğer birimlerde, özellikle de özel eğitimde erkekler daha çok tercih edilebiliyor. Şiddet eğilimi olan öğrenci olabilir, güç isteyebilir..." (G2,23 yaşında)

Görüldüğü üzere erkek öğrencilerin bazıları, liderlik pozisyonları ile ilgili düşüncelerinde olduğu gibi, çocuk gelişimcisinin çalışma alanlarını ve bir çocuk gelişimcisi olarak kendilerinin çalışmak istedikleri alanları, toplumsal cinsiyet normlarına göre ayırmaktadırlar. Erkeklerin feminen alanlarda özellikle sosyal hizmet,

hastane gibi birtakım uzmanlık alanlarına yönelmeleri ve daha önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi liderlik pozisyonlarında görev almayı düşünmeleri Bradley (1993)’in ileri sürdüğü sızmanın istila aşamasına evrilebileceği savını doğrulamaktadır. Fakat Bradley, bu aşamada erkeklerin azınlık olarak değil sayılarının arttığını da iddia eder. Ancak bölüm içerisinde erkek öğrencilerin sayısı oldukça azdır. Bu nedenle erkeklerin kadın işi olarak görülen alanlarda ‘erkek işi’ ve ‘kadın işi’ olarak uzmanlık alanları oluşturmalarının veya liderlik pozisyonlarını hedeflemelerinin, niceliksel boyutla sınırlı olmadığı, bu bulgular doğrultusunda görülmektedir. Mesleğin adını değiştirme veya kadınları bu alandan dışlama gibi ifadelerle hiç rastlanmadığı için devralma aşamasına ilişkin hiçbir bulguya rastlanılmamıştır.

Aynı zamanda, bu öğrencilerin, neo-liberal hegemonik erkekliği inşa eden erkek öğrenciler olduğunu vurgulamak gerekir. Çocuk gelişimi bölümünde kadın öğrencilerle birlikte aynı eğitimi almalarına rağmen, liderlik ve çocuk gelişimcisinin çalışma alanları ile ilgili cinsiyetçi düşünceleri, kadınsı ve çocukla ilgili bir alanda çalışmalarının hegemonik erkekliklerini kırılanaştırdığını, bu nedenle yeniden hegemonik erkekliğin inşasına yöneldiklerini göstermektedir. Eğitim alanındaki dişil korku burada da ortaya çıkmaktadır. Ancak bu düşüncenin eğitim alanına girişte yaşadıkları korku gibi sönmüdenmediğinin aksine kadınsı alanlardan (okulöncesi/anaokulu/kreş), eylemlerden, çocukla ilgili konulardan uzak durarak ve bunlarla hiyerarşik bir ilişki kurarak hegemonik erkekliklerini onarmaya çalıştıkları ve ileriki zaman diliminde de (meslek edindikten sonra) onarmak için çaba harcayacaklarını göstermektedir.

Muhafazakâr hegemonik erkeklik

Çalışmada ulaşılan bir diğer önemli bulgu ise, bir önceki tema altında tartıştığımız, *neo-liberal hegemonik erkeklik* modeline uyan erkek öğrencilerin tümünün, özellikle de kız çocukları karşısında, daha korumacı bir tavır sergilemeye meyilli olduklarıdır. Katılımcıların anlatılarında, tam bu noktada, muhafazakâr tonlamalara rastlanmaktadır ve kendi çocukları söz konusu olduğunda çocuk gelişimcisinin cinsiyetine dikkat edeceklerini dile getirmektedirler. Öğrencilerden birisinin ifadesi, bu durumu en iyi şekilde yansıtmaktadır:

“Erkek çocuğum olsaydı, dikkat etmezdim ama kız çocuğum olsaydı bilmiyorum. Kız çocuğu gerçekten başka bir şey, şu an çocuğum yok ama düşüncecek olursam, kız çocuğum olsaydı, onun için en ufak bir şeyi bile göze alamazdım. O yüzden nasıl desem size bunu. Hani en ufak riski bile göz alamıyorsunuz ve her gün sürekli haberlerde izliyoruz... (taciz olaylarını kastediyor) o yüzden bunu göze almak istemezdim.” (G8, 21 yaşında)

Erkek öğrencilerin, alanın içerisinde olmalarına rağmen, kendi çocukları söz konusu olduğunda, erkek çocuk gelişimcisinin cinsiyetine dikkat edeceklerini belirtmeleri ilginç bir bulgudur. Fakat soru ilk sorulduğunda düşünme zamanı istediklerini, ardından “ederdim” deyip, çocuk gelişimcisi oldukları akıllarına geldiğinde tekrar duraksadıklarını da ifade etmek gerekir. Bu durum, aldıkları eğitim ile ailelerinin, sosyal çevrelerinin veya medyanın etkisiyle oluşan cinsiyet ve cinsellik algılarının ve normlarının bir çatışmasını yansıtmaktadır. Nitekim bu öğrencilerin biri hariç staj deneyimlerinin olmadığını belirtmek gerekir.² Belirtilmesi gereken diğer bir konu ise öğrencilerin geçmiş deneyimleri ilçe veya köy yaşantısına dayandığıdır. Muhafazakâr düşünceleri dile getiren erkek öğrenciler aynı zamanda daha önce vurgulanan neo-liberal erkeklik düşüncelerini de taşımakta ve vasıflarını da göstermektedir. Bu anlamda, bu bulgular, Türkiye’de hala fiziksel açıdan eksiksiz, heteroseksüel, aile babası ve muhafazakâr düşünceye sahip neo-muhafazakâr erkeklik ile neo-liberal erkekliğin birlikte makbul olduğu ve hegemonik erkekliği belirlediğini örneklendirmektedir.

Toplumsal Kabul Ediliş Biçimi

Madun erkeklik

Erkek öğrencilerin tümü, bölümü kazandıktan sonra ve eğitim görürken, aile içerisinde arkadaş çevresinde, gündelik hayatta karşılaşmalar esnasında önyargıyla karşılaştıklarını, çeşitli etiketlenmelere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Hepsinin de ortak olarak karşılaştığı bazı tepkiler, ‘bakıcı mı olacaksın, anaokulu öğretmeni mi olacaksın, erkekler o bölümde okuyabiliyor mu, başka bir bölüm mü yoktu, kızların bölümü değil mi o’ şeklindedir. Diğer taraftan doğrudan erkekler tarafından yadırgandıklarını bildiren katılımcılar da olmuştur. Örneğin, erkek öğrencilerden birisi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim köyde erkekler; ‘kız çok ya sizde 2-3 yıl sonra kız gibi olursunuz, kız gibi konuşursunuz, hareketleriniz kız gibi olur’ tarzında küçümseyici laflar söylediler.” (G9, 19 yaşında)

Erkek öğrencilerin, bu tarz alay, küçümseme gibi tavır veya söylemlerle, karşılaşmaları Connell'in ifade ettiği toplumsal cinsiyet kaynaklı egemenlik ve madunluk ilişkisini yansıtmaktadır (2019, 152). Ona göre, madun erkekliğin göze çarpan erkeklik tipi, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altına konumlandırılan eşcinsel erkeklik olmakla birlikte çoğu zaman heteroseksüel erkek ve oğlanların eylemleri, eşcinsel erkeklerle benzeşmeye vardığı noktada heteroseksüeller de birçok hakarete maruz kalmaktadırlar (Connell 2019, 153). Burada erkek öğrencilerin, toplumdaki bazı kesimler tarafından, özellikle de abi, erkek arkadaşlar gibi, *diğer heteroseksüel erkekler* tarafından, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin zeminine yerleştirilerek *madunlaştırıldığı* görülmektedir. Çalışmaya katılan örneklem çerçevesinde tüm erkek öğrencilerin *madun erkeklik* deneyimini yaşadığını belirtmek gerekir. Ancak neo-liberal ve muhafazakarlık ilişkiselliği ile inşa edilen, hegemonik erkeklik modeline uyan (5 kişi) erkek öğrenciler, madun konumuna itilip, erkeklikleri kırılanlaşmaya başladığı andan itibaren, yaşadıkları 'dişil korkuyla' beraber, erkekliklerini koruma ve yeniden inşa etme stratejilerini devreye sokmaktadırlar. Bu yeniden inşa stratejileri; bölümün, sadece, okulöncesi öğretmeni yetiştirmediği, bunun yanı sıra bölümden mezun olduğunda farklı alanlarda çalışma imkanlarının olduğunu anlatmayı içermektedir. Daha önce belirtilen liderlik vasıfları ve feminen alanlarla mesafe koyma durumu, tam bu noktada dolaşıma girmekte ve müdür/müdür yardımcısı ya da kuruculuk gibi iş imkanları da onları madunlaştırılara karşı, öne sürülmektedir. Bu durum, bizim, 'feminen' alanlara katılan erkek öğrencilerin, erkekliklerinin kırılanlaşmış olduğunu ve zedelendiğini düşünerek, cinsiyet normlarına göre çalışma alanlarını ve çalışmak istedikleri alanları ayırdıkları ve çocukla ilgili ve 'kadınsı' alanlardan kaçınmak için liderlik pozisyonlarını hedefledikleri düşüncelerimizi de doğrulamaktadır. Burada Rudman ve Phelan'ın, işyerinde bazı kişilerin (özellikle kadınların) ayrımcılık, değersizleştirme, sosyal izolasyon veya reddedilme gibi olumsuz tepkilerle karşılaştığını ve bu kişilerin, olumsuz tepkilerin yarattığı korkuları giderebilmek için çeşitli stratejiler üretebileceğini anlatan *ters tepki etkisini* (backlash effects) görmek mümkün (2008, 73). Ancak, onlar, bu stratejilerin, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının korunmasına yardımcı olacağını da vurgularlar (Rudman & Phelan 2008, 73). Bu çalışmada erkek öğrencilerin, madunlaştırılma veya dişil korkuları, *ters tepki etkisi* yaratarak iş yerlerindeki statüsü yüksek mevkileri hedeflemelerinde veya cinsiyet normlarına göre uzmanlık alanlarına yönelmelerinde etkili olmaktadır. *Ters tepki etkisi*, kavramsal çerçevede tartışılan, erkeklerin kadınsı alanlarda karşılaştığı homofobi gibi olumsuz tepkilerin bir avantaj sağlayacağı yönündeki düşüncelerle örtüşmektedir. Nitekim Williams'ın (1992) *cam yürüyen merdiven* metaforu burada karşılık bulmaktadır. Böylece katılımcıların yarısının, madun erkekliğe itilme korkusuyla, yüksek maaşlı uzmanlık alanlarında veya liderlik pozisyonlarında görev alma, dahası cinsiyete göre uzmanlık alanlarını ayırma gibi stratejiler belirlemeleri, aynı zamanda iş yerlerinde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretecek bir *kısır döngüye* de işaret etmektedir.

Alanda Üretilen Erkeklik Biçimleri

Çocuk gelişimi öğrencilerinin bölüm müfredatlarına göre uygulama dersleri, üçüncü ve dördüncü sınıfta yer almaktadır. Bu nedenle çalışmamız kapsamında uygulama/staj deneyimi olan altı öğrenci bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, özel eğitim kurumu ve lisede staj yapan öğrenciler, staj uygulamaları esnasında cinsiyet açısından bir ayrımcılığa veya önyargıya maruz kalmadıklarını ifade ederken, okulöncesi kurumlarında staj yapanlar önyargılarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir:

“Üçüncü sınıfta staja başladığımız ilk gün, okul müdürü, erkek stajyer görmek istemedi... Beni Mehmet hocaya verdiler. Beni bir erkek olarak en iyi anlaması gereken oydu ama öğretmen beni şikâyet etti 'şansıma bak erkek öğrenci verdiler' diye... Dönem içerisinde bu yargılar değişti, çocuklardan anlamayan boş gelip boş gidecek biri sanıyordu, gözlem yapmam gereken derslerde ben (çocuklarla)ilgilendim, ben etkinlik yaptırardım hatta hoca gelmedi ben girdim sınıfa. Hoca, 'gelecek seneye yine buraya gel' dedi...” (G5,27 yaşında)

“İlk gittiğimde erkek olduğum için ilk başta garip bir durum oldu; ama yine sıcak baktılar, desteklediler. Çocuklarla aram çok iyiydi, çok iyi bir baba, çok iyi bir okulöncesi öğretmeni olacağıma dair bir mektup yazmıştı staj yaptığım hoca.” (G2,23 yaşında)

Bir öğrenci ailelerden de bir takım olumsuz tepkiler aldığını belirtmektedir:

“...Ailelerle ilgili sıkıntım vardı. Aileler biraz önyargılıydı. Çocuklarını almaya geldiklerinde, beni görünce, ‘bu kim niye geliyor buraya?’ diye sorguluyorlardı. Sürekli açıklama yapmak durumunda hissediyordum kendimi. Tanıyınca zamanla önyargıları kırıldı...” (G5,27 yaşında)

Uygulamaya çıkan veya çıkmayan, fark etmeksizin, öğrencilerin zihinlerinde, okulöncesi alan uygulamasına çıktıklarında veya okulöncesi öğretmeni olduklarında, ailelerin erkek bir stajyer ya da öğretmen istemeyeceği düşünceleri yer alırken; görüldüğü üzere, uygulamaya çıkan öğrenciler aynı zamanda bu önyargıyı bizzat yaşadıklarını da belirtmektedirler ve okulöncesi alanlarından dışlanmaktadır. Aynı zamanda bazı okulöncesi kurumlarının müdürleri tarafından doğrudan reddedilen, bu kurumlarda staj imkânı tanınmayan erkek öğrencilerin olduğu da görülmüştür:

“İlk gün, müdür müydü, müdür yardımcısı mı? bizi odasına topladı, konuşmalar yaptı, ondan sonra kızların dışarı çıkmasını söyledi. Dedi, işte, ‘öğrenci velileri istemiyor, erkek stajyer, biz size söylemiştik, hocanıza’ falan. ‘Erkek stajyer kabul etmiyorum’ dedi. Ben de tamam dedim, zaten istemiyordum. Sonra oradan çıktım ASDEP’e geçtim...” (G1,21 yaşında)

“Dördüncü sınıfta gündüz bakımevine stajım çıkmıştı. Zaten biz başlamadan, onların önyargısıyla, bizi oradan aldılar. O yüzden ben liseye staja gitmek zorunda kaldım... ismim direk açıklanır açıklanmaz, danışmanımıza telefon açıp beni istemediklerini söylediler, ‘biz erkek öğrenci istemiyoruz’ diye, beni görmediler bile (gülüyor).” (G5,27 yaşında)

Uygulamaya çıkan öğrencilerin, diğer uygulama alanlarında, herhangi bir tepki ile karşılaşmaması ancak okulöncesi kurumlarında aileler, öğretmenler, müdürler tarafından dışlanmaları, toplumsal düzlemde gerçek erkeklik algısı olduğu ve bu erkeklik algısının sürekli olarak yeniden inşa edildiğini de göstermektedir. Bu anlamda erkek öğrenciler, okulöncesi kurumlarında uygulamaya çıkmak veya çalışmak istedikleri andan itibaren, onların, yeniden, dışlanma gibi çeşitli engellerle karşılaşma durumları ortaya çıkmaktadır. Bu engelleri, çocuk gelişimi bölümüne girdikleri andan itibaren karşılaştıkları damgalamalara yönelik ürettikleri, farklı alanlarda çalışma veya liderlik imkanları gibi strateji ve taktikleri, devreye sokarak, aşmak mümkün değildir. Çünkü zaten “mesafe konulması gereken alan”ın bizzat içerisinde bulunmaktadır. Bunun yerine çocuklarla olan ilişkileri, çalışma disiplini onların kabul edilmiş biçimlerini belirlemektedir. Nitekim okulöncesinde staj gören öğrencilerin, kendilerini, alanla, çocukla “mesafelendirme” gibi bir çabaları bulunmamaktadır. Bu olumsuz deneyimlere rağmen, öğretmenlik deneyimi fırsatı bulan öğrenciler, anaokulu öğrencileriyle olan iletişimlerini açıklarken, kendilerini yararlı hissettiklerini ve bu nedenle mutlu olduklarını, çocukların da kendilerinden memnuniyet duyduklarını ifade etmektedirler:

“Öğrenciler zaten ilk defa erkek öğretmen görüyorlar. Anasınıfında hiç erkek öğretmen görmemişler. Geliyorlar bacağıma sarılıyorlar, sürekli peşimdelere yani... çocuklara etkinlik yaptırıyordum, oyunlar oynuyordum, çok güzeldi yani.” (G2,23 yaşında)

Uygulama dersi kapsamında okulöncesi kurumlarında çalışan öğretmenler, kurum sahipleri, müdürler veya kuruma çocuğunu teslim eden aileler tarafından önyargıyla karşılandıklarını belirtmelerine rağmen, bu kurumlarda deneyim kazanma fırsatı yaşayan erkek öğrencilerin, aynı zamanda toplumsal kalıp yargıları dönüştürmekte oldukları da yine ifadelerinden anlaşılmaktadır. Anlık’ın da ifade ettiği üzere (2004, 32) okulöncesi kurumlarda çalışan erkek öğretmenler, çocukların bakımı ve eğitimi konusunda başarılı olurlarsa ve bu başarılarını kanıtlarlarsa hem toplum tarafından kabul görürler hem de toplumsal kalıp yargıları yıkarlar. Bu da toplumsal anlamda, hegemonik erkeklik dışında farklı karşıt erkekliklerin kurgulanacağı fikrini doğurmaktadır. Özellikle anaokulu öğrencilerinin, küçük yaştan itibaren erkek öğretmen profiliyle karşılaşmaları, erkek öğrencilerin deneyimlerinden de anlaşılacağı üzere, gelecek nesillerin üzerinde, cinsiyetçi düşüncelerin ve pratiklerin yıkılması açısından, olumlu etkiler bırakacağı düşünülmektedir. Özetle, bulgularda, staj yapan erkek öğrencilerin, kurumlarda birtakım önyargılarla karşılaştıkları görülmekle beraber, hegemonik erkekliğin aksine olumlu erkeklik modeline uyan pratikler gösterdiklerine ulaşılmıştır. Bu nedenle olumlu (eşitlikçi) erkeklik başlığı altında, olumlu erkeklik inşası, alan deneyimi yaşayan erkek öğrencilerin ifadeleri üzerinden tartışılmıştır.

Olumlu (Eşitlikçi) Erkeklik

Uygulama dersi alan -sadece biri dışında- erkek öğrenciler, bakım işlerinin kadın işi olduğu algısını ve erkeklerin de çocuklarla ilgilenebileceğini bilinçli olarak yıkmaya çalıştıklarına dair ifadeler kullanmaktadırlar:

“Anneler genelde, ‘ben iki çocuk büyüttüm sen ne bilicen?’ der. İlk başta illaki bir önyargı oluyor, erkek çocuğa mı bakar? diye. Bu kırıldı şu an. Ama anlattıkça milleti bilinçlendirdikçe o kırılıyor.” (G3,21 yaşında)

“Bir öğretmen hatta müdür yardımcısı bana hangi bölümde okuduğumu sormuştu, söyledim, şöyle bir durdu; ‘böyle bir bölüm mü var?’ dedi. Bir meslek lisesi müdür yardımcısı bana bu tepkiyi vermişti, bana çok komik gelmişti... O da aynı diğerleri gibi ‘okulöncesi mi?’ diye eklemişti, onla konuşma gereği duymadım... Çocuklarla uğraşmak çok mu kötü bir şey? Çocuk gelişimini bizim duyurmamız gerek. Bölüm hakkında yeterince bilgileri yok. Bizim bu işi yapamayacağımızı düşünüyorlar.” (G5,27 yaşında).

Erkek öğrencinin, müdür yardımcısının, feminen alanda bir erkek olmasından kaynaklı kendisine gösterdiği aşağılayıcı tavra karşı stratejisi, onunla konuşmamak, cevap vermemek olmuştur. Erkek öğrencinin karşı hegemonik tavırları, Messerschmidt’in (2019, 237-243) liselerde oğlanlarla yaptığı çalışmalarda karşılaştığı, şiddete ve zorbalığa karşı çekip gitme, umursamama gibi karşı hegemonik pratikler gösteren, eşitsiz toplumsal cinsiyet pratiklerine karşı çıkan *olumlu erkekliğe* uymaktadır. Staj deneyimi olan erkek öğrencilerin biri hariç, hepsi de karşı hegemonik pratikleri göstermektedirler. Aynı zamanda erkek öğrencinin, çocuk gelişimi mesleğini erkeklerin de yapabileceğinin duyurulması gerektiği minvalindeki ifadesi, olumlu erkekliği farklı çevrelerde yeniden inşa etme eğiliminde olduğunun göstergesidir. Böylece alan deneyimi olan erkeklerin çoğunun, hegemonik erkeklikten ayrıştığı görülmektedir. Diğer taraftan aynı öğrencilerin, (neo-liberal/muhafazakâr) hegemonik erkeklik modelinde yer alan erkek öğrencilerle ayrıştıkları konu, çocuğu olduğunda, çocuk gelişimcisinin cinsiyetine dikkat edip etmeyecekleri sorusunda karşılaşılmaktadır:

“Kesinlikle hayır! cinsiyet bazında düşünmezdim. Cinsiyete göre değil, çocuk gelişimciyi takip ederim, öyle emanet ederim. Kadın veya erkek olması fark etmiyor. Görevinin tanımına uygun davranıyor mu ona bakarım.” (G5,27 yaşında)

“Ben çocuk gelişimcisinin cinsiyetinden ziyade, kendi çocuğum için, çocuğumun geleceği için oraya konuşmaya gidiyorum, ben oraya danışmaya gidiyorum. Erkek olsun, kadın olsun hiçbir farkı olmayacak benim için. Anaokulu öğretmeni erkekler de bence ilgili, daha çok şey katar benim çocuğuma.” (G10, 26)

Bu düşünceleri dile getiren erkek öğrencilerin, uygulamaya çıkan erkek öğrencilerin arasından çıkması, bizzat işin içerisinde olmanın “içsel bir dönüşüm”ün de gerçekleşmesini sağladığı yönünde fikir vermektedir. bell hooks da, kız çocuklarına ebeveynlik yapan babalarla görüşmeler yaptığı çalışmasında, kız çocuklarıyla ilgilenmeye başlayan erkeklerin, cinsiyetçi önyargılarının kırıldığı, tahakkümcü modelden uzaklaştıkları sonucuna varmıştır. Bu tür sorumlulukların, erkeklerin bilinçlerinde ve davranışlarında bir dönüşüm yarattığını ve onların feminist erkek olmaları üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (2018, 131). Burada erkek öğrencilerin feminist bir bilinçle veya feminist siyasetle ilişkili olarak bir dönüşüm yaşadıklarını vurgulamak doğru olmaz. Bu durum Messerschmidt’in (2019, 237-243) çekip gitme, umursamama gibi karşı hegemonik pratikler aracılığıyla hegemonik, baskıcı, tahakkümcü erkekliğin dahası toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin altını oyan olumlu erkeklik modeline daha yakın görünmektedir. Olumlu erkeklik örneği gösteren katılımcıların (5 kişi) genel özellikleri de hegemonik erkekliğin uzağında olduklarını göstermektedir. Söz konusu bu katılımcılar, bölüme isteyerek gelen, bölümlerini değiştirmek istemeyen, baştan itibaren bölüme karşı hiçbir önyargı taşımayan, kadın ve erkeklerin yapacağı işler konusunda ayırım yapmayan kişilerdir. Sonuç olarak, aile içerisinde veya arkadaş çevrelerinde bakım işlerinin veya çocukla ilgilenmenin kadın işi olduğu algısını bilinçli olarak yıkmaya çalışmaları ve uygulama alanlarında da bunu destekleyici eylemlerde bulunarak çocuklarla iyi iletişim kurmaları; kendi çocuğu söz konusu olduğunda çocuk gelişimcilerin cinsiyetinin önemsiz olduğunu vurgulamaları ve ön yargı ile karşılaştıklarında konuşmama, gülme gibi karşı tavır almaları *olumlu erkekliği* yeniden inşa ettiklerini göstermektedir.³

Sonuç

Örneklemini çocuk gelişimi erkek öğrencilerin oluşturduğu, bir yandan feminen alanlarda yer alan erkeklerin düşüncelerini ve deneyimlerine odaklanılan bir yandan da farklı erkekliklerin izinin sürüldüğü bu nitel çalışmanın sonucunda, kimi zaman birbiriyle ilişkisel kimi zaman da birbirine karşıt *farklı ve çoklu erkekliklerin* varlığı ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma ekseninde görüşülen erkeklerin yarısının (5 kişi), günümüz Türkiye’sinin ekonomik, toplumsal ve siyasal koşullarına uygun bir biçimde neo-liberalizm ve muhafazakarlık ilişkiselliği bağlamında hegemonik erkekliklerini inşa ettiklerini söyleyebiliriz. Bununla beraber erkek öğrencilerin, feminen eğitim alanlarında olmaları veya gelecekte feminen çalışma alanlarında olma ihtimalleri nedeniyle, toplumun herhangi bir kesimi ve özellikle de *heteroseksüel diğer erkekler* tarafından, erkekliğin dışına itilmekte ve *madunlaştırılmaktadırlar*. Burada *ters tepki etkisi* de görülmektedir. Madunlaştırılmaya çalışılan katılımcıların bir kısmı, neo-liberal erkeklik söylemlerini yeniden dolaşıma sokarak, erkekliklerini yeniden onarma girişiminde bulunmaktadırlar. Böyle bir durum iş yerlerinde, kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pekişmesine yol açacak bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte taraftan uygulamaya katılan öğrencilerin beşinin toplumsal cinsiyete dair düşüncelerinin transformasyona uğramış olduğunu vurgulamak gerekir. Böylece, madunlaştırılmaya rağmen bazı erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet hegemonyasını ve eşitsizliğini erozyona uğratan *olumlu-eşitlikçi bir erkeklik inşa ettiği* sonucuna da ulaşılmıştır. Bu erkekler, genellikle cinsiyetçi ifadelerden kaçınmaktadırlar, kendilerine yönetilen cinsiyetçi ifadeleri umursamamaktadırlar ve performatif bir şekilde hegemonik erkekliği yeniden inşa etmek yerine alanlarıyla ilgili cinsiyetçi fikirleri yıkmaya çalışmaktadırlar. Bu dönüşümün en önemli sebebi ise erkeklerin alana dâhil olması, çocuklarla ve ailelerle iletişim kurması, yaptıkları faaliyetle kurumlarda kendilerini kanıtlamalarıdır. Bu, kendi erkekliklerinin dönüşümü yanı sıra toplumdaki bireylerin zihinlerinde kalıplaşan cinsiyetçi yargıları da kırmayı sağlamaktadır. Bu nedenle cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ister kadınsı ister erkeksi kabul edilsin, tüm eğitim ve çalışma alanlarına, kadın ve erkeklerin, eşit bir biçimde katılabilmesi gerekmektedir.

¹ Çocuk gelişimi bölümündeki öğrenci sayıları, üniversitenin resmi belgelerinden temin edilmiştir.

²Staj deneyimi olan bu öğrencinin diğer anlatılarından, okulöncesi kurumların erkek öğrenci istememesi nedeniyle bu kurumlarda deneyim edinemediği ve çocuklarla bir araya gelemedikleri anlaşılmıştır.

³Olumlu eşitlikçi erkekler de başlangıçta iş bulma kolaylığı ve iş garantisi için, bölüme dahil olduklarını belirtmişlerdir, ancak, diğer ifadelerinde bu tarz ekonomik, tahakkümcü ve cinsiyetçi anlatılara yer vermemişler veya 'kadınsı' ve çocukla ilgili alanlardan kaçınmamışlardır. Böylece neo-liberal hegemonik erkekliği veya farklı hegemonik erkeklik biçimlerini inşa etme girişiminde bulunmamışlardır. Nitekim Messerschmidt'e göre "Oğlanlar ve erkekler, belli bağlamlarda hegemonik erkekliklere katılırlar; ancak aynı erkekler ve oğlanlar, kendilerini diğer bazı durumlarda hegemonik erkeklikten uzaklaştırarak olumlu, eşitlikçi erkeklikler inşa ederler" (2019, 248).

Kaynakça

- Anlıak, Şakire. "Okulöncesi Dönemde Çocuğun Yaşamında Baba ve Erkek Öğretmenin Rolü ve Önemi" *Ege Eğitim Dergisi*, n.5, (2004): 25-33
- Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm*. çev. Bediz Yılmaz, (İstanbul: Bağlam, 2014)
- Bradley, Harriet. "Across the Great Divide", *Doing Women's Work: Men in Non-Traditional Occupations* ed. Christine L. Williams (London: Sage, 1993), 10-28.
- Chanter, Tina. *Toplumsal Cinsiyet-Akla Zarar Serisi* (Ankara: Fol Kitap, 2019).
- Christie, Alastair. "Negotiating the Uncomfortable Inter Sections Between Gender and Professional Identities in Social Work" *Critical Social Policy*,26, no. 2 (2006): 390-411.
- Connell, Raewyn. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* çev. Cem Soydemir, (İstanbul: Ayrıntı, 1998)
- Connell, Raewyn & Messerschmidt, W. James. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept" *Gender & Society* 19(6), (2005): 829-859.
- Connell, Raewyn & Wood, Julian. "Globalization and Business Masculinities", *Men & Masculinities*, 7(4), (2005): 347-364
- Connell, Raewyn. *Erkeklikler* çev. Nagihan Konukçu (Ankara: Siyasal, 2019)
- Dudak, Anna. "Teachers' Perception of Men in the Feminised Occupations" *Szkola – Zawód – Praca*, 17 (2019): 308-319.
- Fine, Cordelia. *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması* (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011).
- Gönç, Temmuz. "Kadın Yoğun Meslekleri Erilleştirmeye Yönelik Stratejiler: Türkiye'de Erkek Hemşireler Örneği", *SAD / JSR Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* cilt 19 Sayı 1, (2016a): 96-144
- Gönç, Temmuz "Hemşireliğin Geleceği Mesleğin Cinsiyetsizleşmesini Vadediyor Mu? Erkek ve Kadın Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek ve Toplumsal Cinsiyeti İlişkilendirme Eğilimlerinin Sosyolojik Analizi" *Fe Dergi* 8, no. 1 (2016b): 144-167 http://cins.ankara.edu.tr/15_11.pdf
- Gönç, Temmuz. *Erkek Hemşireler: Değişen Roller, Çatışan Kimlikler* (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2017a).
- Gönç, Temmuz. "Türkiye'de Erkek Hemşire Olmak: Avantajlar ve Dezavantajlar" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 72, no.1 (2017b): 35-76.
- Haskan Avcı, Özlem, Karababa, Alper & Zencir, Tolga "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkek Okul Öncesi Öğretmen Adayları: Algıladıkları Güçlükler ve Gelecek Kaygıları" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), (2019): 1092-1106
- hooks, bell. *Değişme İsteği, Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*, çev. Zeynep Kutluata (İstanbul: bgts yayınları, 2018).
- Hayes, Rader. "Men's Decisions to Enter or Avoid Non-Traditional Occupations". *The Career Development Quarterly* 35, no.2 (1986): 89-101.
- Hultin, Mia. "Some Take the Glass Escalator, Some Hit the Glass Ceiling? Career Consequences of Occupational Sex Segregation", *Work and Occupations* 30, no. 1 (2003): 30-61.

- Hurd, Hope T. & Allred, Hilda F. "Interest in and Stereotyping of the Secretarial Position for Males" *Vocational Guidance Quarterly* 26, (1978): 255-259.
- Isaacs, Dallas & Poole, Marilyn. "Being a Man and Becoming a Nurse: Three Men's Stories" *Journal of Gender Studies* 5, no.1 (1996):39-47.
- Kanter, M. Rosabeth. *Men and Women of the Corporation* (New York: Basic Books, 1977a).
- Kanter, M. Rosabeth. "Some Effects of Proportions on Group Life: Skewed Sex Ratios and Responses to Token Women" *American Journal of Sociology* 82, no.5 (1977b): 965- 990.
- Kauppinen-Toropainen, Kaisa & Lammi, Johanna. "Men in Female-Dominated Occupations: A Cross-Cultural Comparison" *Doing Women's Work: Men in Non-Traditional Occupations* ed. Christine L. Williams (London: Sage, 1993), 91-113.
- Kaya, Nurten, Turan, Nuray& Öztürk, Aylin. "Türkiye'de Erkek Hemşire İmgesi" *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8, no.1 (2011) Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Kızıltaş, Emine, Halmatov, Medera& Sarıçam, Hakan. "Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları" *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, no. 23 (2012): 173 - 189
- Lupton, Ben "Maintaining Masculinity: Men who do Women's Work", *British Journal of Management*, 11(2000): 33-48.
- Messerschmidt, W. James. *Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme* çev. Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi (İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları, 2019)
- Özbay, Cenk. "Neoliberalizm ve Erkekliğin Halleri", *Yeni Sol, Yeni Sağ*, ed. Armağan Oztürk, (Ankara: Phoenix, 2010), 101-132
- Reskin, Barbara F. & Hartmann, Heidi I. (Ed.) *Women's Work, Men's Work: Sex Segregation on the Job* (Washington: National Academy Press, 1994).
- Roos, A. Patricia & Stevens, M. Lindsay. "Integrating Occupations: Changing Occupational Sex Segregation in the United States from 2000 to 2014" *Demographic Research* 38, no.5 (2018): 127-154.
- Rudman, Laurie A. & Phelan, Julie E. "Backlash Effects for Disconfirming Gender Stereotypes in Organizations" *Organizational Behavior* 28, (2008): 61-79
- Sak, Ramazan, Kızılkaya, Güven, Yılmaz, Yakup & Dereli, Muhammet. "Çocukların Bakış Açısıyla Erkek ve Kadın Okul Öncesi Öğretmenleri", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, (2015): 142-162
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkansız İktidar* (İstanbul: Metis, 2009)
- Scott, W. Joan. *Toplumsal Cinsiyet / Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi* (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2007).
- Segal, Lynne. *Ağır Çekim, Değişen Erkeklik, Erkekler* çev. Volkan Ersoy (İstanbul: Ayrıntı, 1992)
- Simpson, Ruth. "Masculinity at Work: The Experiences of Men in Female Dominated Occupations" *Work, Employment and Society* 18 no.2 (2004): 349-368
- Simpson, Ruth. "Men in Non-Traditional Occupations: Career Entry, Career Orientation and Experience of Role Strain", *Gender Work and Organization* 12, no.4 (2005): 363-380.
- Simpson, Ruth. "A Reversal of the Gaze: Men's Experiences of Visibility in Non-traditional Occupations", *Revealing and Concealing Gender* ed. Patricia Lewis and Ruth Simpson (UK: Palgrave Macmillan Press, 2010), 219-232.
- Terzioğlu, Füsün & Taşkın, Lale. "Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları" *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 12(2), (2008): 62-67
- Türkoğlu, Beril. "Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış" *Mülkiye Dergisi* 37, no.4 (2013): 33-61

- Ünsal, Ayla, Akalın, İbrahim& Yılmaz, Volkan. "Farklı Meslek Çalışanlarının Erkek Hemşirelere İlişkin Görüşleri" *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 7, no.1 (2010). Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Williams, Christine L. "The Glass Escalator: Hidden Advantages for Men in the Female Professions", *Social Problems* 39, no.3 (1992): 253-267.
- Williams, Christine L. (Der.) *Doing "Women's Work": Men in Nontraditional Occupations* (London: Sage, 1993).
- Williams, Christine L. "The Glass Escalator, Revisited: Gender Inequality in Neoliberal Times" *Gender & Society*, 27, no.5 (2013): 609-629.
- www.yok.gov.tr (son erişim tarihi 03.08.2020) <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10701>
- Yağbasan, Mustafa & Aksoy, Gonca Pervin. " Erkek Anaokulu Öğretmenlerine Velilerin Bakış Açısı" *Turkish Journal of Educational Studies*, 3(3), (2016): 85-113.
- Zencir, Gülbanu & Eşer, İsmet. "Hemşirelik Öğrencilerinin Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutumları İle Hemşirelik Tercih Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 9, no.2 (2016): 30-37. <http://www.deuhyoedergi.org>
- Zimmer, Lynn. "Tokenism and Women in the Workplace: The Limits of Gender-Neutral Theory" *Social Problems* 35, no. 1 (1988): 64-77